

Мк. 1, 1

**Презвитер
мр Зоран Ђуровић**
*Institutum Patristicum
Augustinianum*

Анотација: Рад се бави анализом првог поглавља Јеванђеља по Матеју, његовим грчким текстом, преводом његовошачком рецепцијом. Иако се ослања на свешчачку традицију, аутор настоји да се позабави савременим проблемима које текст намеће.

Кључне речи: Јеванђеље по Марку, библистика, егзегеза, свешчачки коментари, модерни коментари

Чланак који се налази пред вама део је првог поглавља књиге *Јеванђеље по Марку. Грчки текст. Превод. Ошачки коментари. Модерни коментар*, која је у настанку и самим својим насловом говори о садржају. Подељена је у четири дела: 1) Грчки текст (на основу издања Nestle-Aland, *Novum Testamentum Graece*); 2) Мој превод овог текста; 3) Светоотачки коментари на сваки од Маркових стихова по мом избору. Наравно да се служим и већ постојећим збиркама овог типа, али настојим да укључим материјал који ми се чини занимљивијим у односу на већ постојећи. Под наводницима су дати преводи Отаца, а када нема наводника онда се ради о мом сажетку који треба да премости празнину између цитата или да уведе у сам цитат. Тиме је мој рад отежан и успорен, али је од веће користи читаоцу. Није ми познато да збирка оваквог карактера данас постоји; 4) Мој коментар Марковог текста у вези са првенствено модерним проблемима које нам он намеће. Овде дајем првих 8 стихова из Мк. 1, превод, Отачке коментаре и мој коментар само на први стих.

1) Грчки текст

1, 1 Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ [υἱοῦ θεοῦ].

2 Καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἠσαΐα τῷ προφῆτῃ·
ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου,
ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου·

3 φωνὴ βοᾶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·
ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου,
εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ,

4 ἐγένετο Ἰωάννης [ὁ] βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσειν βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν. 5 καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. 6 καὶ ἦν ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφίν αὐτοῦ, καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.

7 Καὶ ἐκήρυσσεν λέγων· ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. 8 ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

2) Превод

¹ Почетак Јеванђеља о Исусу Христу, сину Божијем.

² Као што је писано у пророка Исаије:

*Ево, шаљем анђела своја испред лица твоја,
који ће припремиши пут твој.*

³ Глас онога који виче у пустињи:

*Припремише пут Господњи,
и равнише стазе његове.*

⁴ Беше Јован који је крштавао у пустињи и проповедао крштење покајања за општај грехова. ⁵ И долажаше к њему целокупна јудејска област и сви Јерусалимљани; беху крштавани од њега у реци Јордану исповедајући грехове своје. ⁶ А Јован беше обучен камиљим крзном и <опасан> кожним појасом око својих кукова; јео је пак скавце и дивљи мед.

⁷ И проповедаше говорећи: Долази иза мене јачи од мене, пред киме ја нисам достојан да се сагнем и одрешим ремена на обући његовој. ⁸ Ја сам вас крстио водом, а он ће вас крстити духом светим.

3) Ошачки коментари

Јеванђеље о Исусу

„... Син Божији, учинио се Сином Човечијим, да бисмо преко Њега ми били усиновљени, зато што човек носи, прима и садржи Сина Божијег. Због тога и Марко каже: *Почетшак јеванђеља о Исусу Христџу, Сину Божијем, као што је писано у пророка*; знајући једног те истог (*unum et eundem*)¹ Сина Божијег, кога су пророци наговестили, Емануела који је плод Давидове утробе, гласника великог Очевог савета...“ (IRENAEUS LUGDUNENSIS, *Adversus haereses* 3, 16, 3).

Број Јеванђеља и симболи Јеванђелиста

„Немогуће би било да има више или мање Јеванђеља него што јесу. Јер као што постоје четири краја света, у коме живимо, и четири општа ветра, и као што је Црква расејана широм целог света, а *стуб и основ* (1 Tim 3, 15) Цркве је Јеванђеље и дух живота; тако приличи да она има четири стуба, удахњујући бесмртност свим странама и оживљавајући људе наново. Из тог разлога је схватљиво зашто је Логос, Занатлија свих бића, који седи на керубима и обухвата све ствари, који се открио људима, дао нама

¹ Ова формула, *unum et eundem*, је имала изузетну срећу у потоњој отачкој христологији – Григорије Богослов је користи у полемици са Аполинаријем (ἐνα καὶ αὐτὸν, cf. *Cled.* 1, 3) а особито је канонизирана на Халкидонском сабору. Означава да је једна и иста особа Сина Божијег која је у себи објединила божанску и људску природу. Исто нам наслуђује Иринеј: један и исти је двоструког порекла, као Бог од Оца, као човек од Давида.

Јеванђеље у четири облика, а који су међусобно повезани једним Духом... Јер и керуби имају четири лица и њихова лица су слика дела (πραγματείας) Сина Божијег. Јер, вели, *Прво живо биће беше ѿ ѿуиш лава*, (*Арос 4, 7*) што симболише његову делотворност, вођство и царску моћ; *груио је ѿ ѿуиш шелеша*, означавајући његову свештеничку и свештену (ἱερουργικὴν καὶ ἱερατικὴν) улогу; даље, *шреће је имало лик човека*, што је очигледан опис његовог доласка као људског бића; *четврто је било налик орлу у леши* указујући на дар Духа који лебди изнад Цркве. И, дакле, Јеванђеља су у складу са оним бићима међу којима је седео Христос...“ Тако, наставља Иринеј, Јован говори о његовом Божианском пореклу и рођењу од Оца и да је све настало преко њега. Лука га истиче као свештеника јер почиње са Захаријем који као свештеник приноси жртву Богу. Матеј говори о његовом људском рођењу. „Марко са друге стране започиње са пророчким духом, који силази са висине на људе, говорећи: *Почешак јеванђеља о Исусу Христу, као шшо је ѿисано у пророка Исаије*, указујући на узвишени аспект Јеванђеља; и у том смислу он прави сажету и збрзану (παρατρέχουσαν) повест јер је такав пророчки карактер“ (IRENAEUS LUGDUNENSIS, *Adversus haereses* 3, 11, 8).

„Прво живо биће беше као лав... који означава Марка, у коме се чује глас лава који риче у пустињи (*in quo vox leonis in eremo rugientis auditur*)...“ Лука је представљен телетом а Јован орлом, наставља Викторин. „Марко, дакле, Јеванђелиста овако започиње: *Почешак јеванђеља о Исусу Христу (Initium Evangelii Jesu Christi)*, као шшо је ѿисано у пророка Исаије: *Глас онога који виче у ѿусишњи – има изглед лава (leonis habet effigiem)*. А Матеј: *Књига рођења Исуса Христа сина Давидовој, сина Аврамовој (1, 1)*; ово је људско лице“ (VICTORINUS PETAVIDONENSIS, *Scholia in Apocalypsin beati Joannis* 4, 7–10).

„Животиња која се у *Ошкривењу Јовановом (4, 6)* и на почетку *Језекиљеве књиге (1, 5 ss.)* назива τετραμόρφου, зато што је имала једну главу од човека, једну од телета, једну од лава и једну од орла, у Јеванђељу представља главом човека Матеја, телећом Луку, орловском Јована а Марко је представљен лавом који риче у пустињи. *Почешак јеванђеља Исуса Христа, Сина Божијег (initium evangelii Jesu Christi Filii Dei)*. *Као шшо је ѿисано у пророка Исаије: Ево, шаљем анђела своја исшред лица швога, који ће ѿи пр-ишремийи ѿуш; глас онога који виче у ѿусишњи: Пришремийше ѿуш ѿосшодњи, ѿоравнишше сшазе њешове*. Онај који виче у пустињи је свакако лав, од чијег гласа све животиње се плаше, групишу се, али се не усуђују да беже. Не заборавите да је Јован Крститељ дефинисан гласом, док је наш Господ Исус назван речју: дакле, исправно слуга претходи Господару.² *Почешак јеванђеља Исуса Христа, Сина Божијег*, каже Марко, дакле, није син Јосифов. Почетак Јеванђеља је крај закона: завршава закон и почиње Јеванђеље“ (HIERONYMUS STRIDONENSIS, *Homiliae in Marcum* 1).

„Чини ми се, дакле, да међу истраживачима који су интерпретирали четири жива бића (*quattuor animalia*) из *Ошкривења* (cf. *Арос 4, 7; 5, 6–7; Ез 1, 5, 10*) који означавају четири јеванђелиста заслужују вероватно веће поверење они који су идентификовали лава са Матејем, човека са Марком, теле са Луком, орла са Јованом него они који су

² Слично вели и Беда (cf. *Super Marcum*, 1).

приписали човека Матеју, орла Марку, лава Јовану. Да би потврдили своје закључке ови други се првенствено базирају на почетак књиге више него на општи план који су јеванђелисти имали, што је напротив требало бити пожељније за истраживање.³ Било је стога логичније да се у лаву види праображен онај који је веома снажно истакао царску фигуру Христову. Уосталом и у Откривењу је поменут заједно са царским племеном, када се каже: *Победоу је Лав из Јудиној илемеа (Апок 5, 5)*. По Матеју се приповеда да су и Маги дошли са Истока да траже и да обожавају Цара (cf. *Mt 2, 1–18*)... Да се телетом указује на Луку нема недоумица међу овим двама групама научника... јер је јасно да је Лука хтео да опише личност Христа свештеника. Што се тиче Марка, он није желео да прича ни о царској лози ни о свештеничком посвећењу (*neque stirpem regiam neque sacerdotalem*), и чини се да се бави стварима које је урадио Христос човек (*quae homo Christus operatus est*). Он се дакле јавља међу четири жива бића представљен симболом простог човека.“ Прва три јеванђелиста се крећу као и ова жива бића по земљи а „Јован напротив као орао лети изнад облака људске слабости и види оштрим оком и сигурним срцем светлост непроменљиве истине“ (AUGUSTINUS HIPONENSIS, *De consensu evangelistarum 1, 6, 9*).

Почетак Јеванђеља

„Марко, који не приповеда ништа о рођењу, детињству и младости Господа, почиње своје Јеванђеље управо Јовановом проповеђу“ (AUGUSTINUS HIPONENSIS, *De consensu evangelistarum 2, 6, 18*).

„Треба повезати овај почетак Марковог Јеванђеља са почетком Јеванђеља по Матеју који каже: *Књига рођења Исуса Христа сина Давидовој, сина Аврамовој (1, 1)*, да би се схватило из упоређења оба текста да је једини Господ наш Исус Христос уједно Син Божији и човечији. На месту је што га први јеванђелиста назива Сином човечијим а затим Сином Божијим, да би се наш ум мало–помало уздигао од малих ка вишим стварима, и узишао, преко вере и тајне човечије природе коју је он усвојио, до познања божанске вечности“ (BEDA VENERABILIS, *Super Marcum 1*).

Марково Јеванђеље је везано са Стариим Завешом

„Но и један од јеванђелиста, Марко, каже: *Почетак јеванђеља о Исусу Христу, као што је писано у пророка Исаије: Ево, шаљем анђела своја испред лица твоја, који ће припремити пут твој испред тебе*, што показује да је почетак Јеванђеља повезан са јудејским списима. Шта онда има против нас приговор Јудејца који Келс наводи: *ако вам је неко и заиста предсказао да је син Божији требао доћи људима, тај је ипак био наш пророк и од нашег Бога*; или, како може оповргнути хришћане што је Јован, који је крстио Исуса, био Јудејац? Јер, иако је био Јудејац, не следи да сви верујући, који приступају Логосу било да долазе од пагана било од Јудејаца, треба да држе Мојсијев закон буквално“ (ORIGENES, *Contra Celsum 2, 4*).

³ Нажалост пажљивије проучавање није наишло на одјек у отачкој традицији. Превагнуло је тумачење на основу почетака јеванђеља. Све то се појачало иконографским усвајањем које је канонизовало следеће представљање: Матеј човек, Марко лав, Лука теле а Јован орао.

„Још треба узети у обзир за Јеванђеље да је оно на првом месту о Глави целог спашеног тела, Исусу Христу, као што каже Марко: *Почетак јеванђеља о Исусу Христу...* Међутим почетак Јеванђеља је... ништа друго доли Стари Завет. Јован је у том смислу тип (τύπος) Старог, или, ако гледамо везу Новог са Старим, Јован представља крај Старог, јер сам Марко каже: *Почетак јеванђеља о Исусу Христу, као што је јисано у пророка Исаије: Ево, шаљем анђела своја испред лица твога, који ће припремити пут твој. Глас онога који виче у јустини: Припремите пут господњи, јоравишите стазе његове.* Отуда се ја морам чудити како неправославни⁴ могу повезати два Завета са два различита бога. И мање од ових речи су довољне да их осуде. Јер како може Јован да буде почетак (ἀρχή) Јеванђеља ако они сматрају да Јован припада другом богу, односно да је дем-ијургов човек, и, како мисле, није знао ново божанство (ἀγνοῶν τὴν καινὴν θεότητα)?” (ORIGENES, *Commentarii in Johannem* 1, 13).

4) Модерни коментар

1. Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ [υἱοῦ θεοῦ]. *Почетак јеванђеља о Исусу Христу, сину Божијем.* Ова реченица вероватно представља назив дат од самог аутора. На то би указивало одсуство одређеног члана испред именице ἀρχή, која означава почетак, основ, темељ, елемент и сл. Овде она нема никаквог философског призива него једноставно представља увод у приповест о Исусу Христу, i.e. назив дела и односи се пре на цело Јеванђеље него на Крститељеву улогу.⁵ У слободном преводу: *Овде почиње радосна вест о Исусу...* Највише што би се могло претпоставити јесте да евоцира познати почетак књиге Постања: *У почетку створи Бог небо и земљу*, који је са своје стране такође назив. Даље, ако се ова реченица не схвати као назив, него као прва реченица текста који следи, може се односити на Јована Крститеља који започиње објаву, што је пак мање вероватно тумачење.⁶ Стога је најприхватљивије решење које нуди WH или пре њега Steph. да се стави тачка на крају ове реченице.

Именица εὐαγγέλιον означава добру, радосну или, користећи старословенски израз, благу вест. У том смислу је користи LXX (ex. 2 Rg 4, 10; 18, 20. 27; 4 Rg 7,9 etc.). Интересантно је да се појављује у месијанском контексту (Is 40, 9; 52, 7) из кога Марко

⁴ Ориген овде полемише са својим, поред монархијанаца, највећим непријатељима, гностицима, а и Маркионом, кога он увек ставља у исту групу са њима (cf. *Commentarii in Mattheum*, 12, 12 где помиње „неправославне“ и Маркиона заједно, као оне који поседују ψευδώνυμον τινα γινῶσιν, што може бити реми-нисценција на Иринеја, или, што је вероватније, да нам указује на већ проширену етикетажију гностика у круговима „Велике Цркве“), мада Маркиона модерни разликују од гностика. Чини ми се да је једини снажни аргумент савремених научника у томе што је Маркион имао изузетне организативне способности, тако да је своје цркве формирао по угледу на католичке, док су гностици патили од иманентне расцепканости. Неприхватљива ми је ипак полазна позиција многих модерних да су Стари слабо познавали своје противнике. Према томе би испало да су били оскудне интелигенције. Не треба заборавити да су они били савременици „неправославнима“ и самим тим – да не говорим о обиљу материјала који им је био на располагању – морали би их боље разумети него ми данас. Полемичка претеривања не треба да нас збуне до те мере да помислимо како су подметања и оцрњивања противника последица њиховог неразумевања.

⁵ Зато Nestle-Aland и стављају засебно ову реченицу као наслов.

⁶ Тако га схвата позни византијски коментатор Теофилакт Охридски: „Јована, последњег од пророка, јеванђелист представља почетком Јеванђеља Сина Божијег, зато што је крај Старог почетак Новог Завета“ (*In Mc.* 1).

(1, 2) мало касније цитира један стих (*Is* 40, 3). Дакле, Маркова употреба ове речи, с једне стране, сигурно има корена у Исаији. Радосна вест се тиче Месије.

Међутим, εὐαγγελίον се среће и код пагана. У једном натпису (такозвани *Календар из Приене* из 9. пре Х.)⁷ се односи на рођендан Октавијана Августа: „рођендан бога Августа је био почетак радосних вести за свет“ (ἡρξεν δὲ τῶι κόσμῳ τῶν δι’ αὐτὸν εὐαγγελίων ἢ γενέθλιος τοῦ θεοῦ), историјски догађај који уноси новину у свет.⁸ Треба запазити следеће: реч Јеванђеље (εὐαγγελίον) је код Мк. у једнини а у натпису у множини (εὐαγγελίων); Мк. употребљава именицу почетак (ἀρχη) а натпис глагол почети (ἄρχειν). У Мк. протагониста је Исус Христос или син божији који се појављује (ἐπιφανεῖν), а у натпису је Август спаситељ, добротинитељ и бог који се појављује. На основу овако оскудних података, не можемо закључити са сигурношћу да ли је Мк. био директно или не инспириран натписом из Приене. Оно што је битно је то да је популација која је окруживала Марка била свесна рођења бога и радости која је везана за тај догађај, јер су то били празнични дани. Марков начин изражавања је био, према томе, комуникативан и са онима који су били „унутра“ и са онима „споља“.⁹

Иако Марко користи реч εὐαγγελίον свега 6 пута (1, 1. 14–15; 8, 35; 10, 29; 13, 10, 14. 9), она је изузетно снажног набоја. Не треба је разумети у смислу нашег Јеванђеља (Четворојеванђеља) као књиге. Оно је Божија благовест (1, 14) и окренувши се од погрешног живота треба веровати у њега (1, 15), јер само онај који изгуби себе зарад Исуса Христа и Јеванђеља може себе пронаћи (8, 35; 10, 29). Тако се Маркова употреба приближава Павловој код кога благовест значи ослобођење (*1 Th* 3, 2; *2 Cor* 9, 13; *Gal* 1, 7; *Phil* 1, 27).

Ἰησοῦ Χριστοῦ само је овде код Марка употребљено као лично име. Генитив у коме се налази је *obiectivus* а не *possessivus*. Дакле, није реч о благовести која је *og* Исуса већ *o* Исусу. Ἰησοῦς је грцизирано јеврејско име Јешуа (ישוע) које је деминутив од Ј’хошуа (יְהוֹשֻׁעַ).¹⁰ Значи *Јахве је спасење*, или у арамејском: *Јахве њомаже* или *Јахве га ти њомаине*. Популарна етимологија – из Марковог времена, која се да наћи и у *Mt* 1, 21 – овог имена (Јахве спасава, да спасе Јахве) је посведочена код Филона Александријског: „Ἰησοῦς означава спасење (σωτηρία) Господње“.¹¹ Но, Јошуа се не поклапа савршено са именицом спасење или глаголом спасити, нити са именом Божијим Јахве.

⁷ CRAIG A. EVANS, *Mark’s Incipit and the Priene Calendar Inscription: From Jewish Gospel to Greco-Roman Gospel*, *Journal of Greco-Roman Christianity and Judaism* 1 (2000).

⁸ За текст натписа видети W. DITTENBERGER, *Orientalis Graecae Inscriptiones Selectae* (2 vols., Leipzig: S. Hirzel, 1903–5; repr. Hildesheim: Olms, 1960) 2.48–60 [= *OGIS* 458]. Такође L. R. TAYLOR, *The Divinity of the Roman Emperor* (APAMS 1; New York: Arno, 1931); V. EHRENBERG and A. H. M. JONES, *Documents Illustrating the Reigns of Augustus and Tiberius* (2nd ed., Oxford: Clarendon, 1955) 82. О расправама око натписа cf. A. DEISSMANN, *Light from the Ancient East* (New York: Harper & Row, 1927) p. 366; G. PFOHL, *Griechische Inschriften als Zeugnisse des privaten und öffentlichen Lebens* (Munich: Heimeran, 1966; rev. ed., 1980) pp. 134–35; H. KOESTER, *Ancient Christian Gospels: Their History and Development* (London: SCM Press; Philadelphia: Trinity Press International, 1990).

⁹ Да су пагани употребљавали именицу благовест у специјалним случајевима cf. Плутарх (*Pomp.* 66, 3), и Јосиф Флавије (*Bell. Jud.* 4, 10, 6; 11, 5) који је мост уједињења између римске и јеврејске слике света. Он нам дакле сведочи да је именица јеванђеље имала сличну тежину и смисао како за пагане тако и за јудеохришћане.

¹⁰ Cf. *Neh* 8, 17 (TM).

¹¹ *De Mutatione Nominum*, 21.

Оно што је битно, оставивши на страну филологију, јесте то да је име Исус код Марка и његових слушаалаца означавало *Сјасишеља*. Затим, одговара јеврејском Месија, које означава помазаника: онај ко је помазан (светим) уљем за посебну улогу коју има у друштву, а то је царска (Самуило нпр. помазује Саула за цара, *1 Rg 10, 1*) и свештеничка (Мојсије помазује Арона и његове синове за свештенике, *Lv 8, 12*). Месијанско ишчекивање је било двојако: војник Месија је оружјем требао да донесе мир на земљу,¹² а свештеник Месија да узнесе људски род, или, боље, да га уведе у царство Божије или небеско. Становници Палестине су могли да очекују или двојицу Месија, једног који би био генерал и другог који би био свештеник, или пак једног који би могао да уједини у себи обе функције.

Назив за Исуса *син божији* (υἱός θεου) недостаје у многим важним кодексима (*Sinaiticus* нпр.). Библисти су подељени око тога да ли он припада изворном тексту. Већи је пак проблем – иако повезан са овим првим – *шша* тај назив означава у Марковој визији Исуса Христа. Њиме ћу се детаљније позабавити када се будем зауставио на Мк. 15, 39 где се υἱός θεου појављује у ширем контексту чувеног „центурионовог исповедања“ па га је могуће колико–толико схватити. Овде дајем следеће напомене: титула υἱός θεου се налази на само 2 места код Марка (1, 1; 15, 39) и то у ненаглашеном облику, тј. без одређених чланова. Налазимо је и у паганском свету где се односи на римског императора. *Deus* је назив који се односи на традиционалне богове. Император се никада није називао *deus* него *divus*, и то тек после смрти; но, временом је та титула почела да се односи и на живе императоре. Јулије Цезар је после смрти дивинизиран, посвећен је за *divusa*. Његов усвојени син Октавијан се назвао *divi filius* (сином дивинизираниог човека) а не *dei filius* (божијим сином). Но ова разлика се изгубила у грчком, који обе титуле преводи као θεοῦ υἱός. Знамо да су се Август, Тиберије, Нерон, Тит и Домицијан називали θεοῦ υἱός.¹³ Може се мислити у два смера: или је Марко, односно дописивач са краја првог века, желео да појача увод у своју благовест позивањем на већ познатог међу паганима сина божијег, или да супростави Истинито сина божијег лажном. Ако се прихвати да је Марков назив: *Почетишак јеванђеља... одјек паганског (Приене) обрасца онда треба допустити да је титула син божији исто порекла, позитивно вреднована, мада не може да се тврди да изворно припада Марковом тексту. Могуће је, како рекох, да је она каснија интерполација и као таква вероватније је да је полемички мотивисана. „Богови“ из времена када је настајало Марково Јеванђеље нису много личили на богове: морални моменат императора је био низак; но, не треба сметнути са ума да се тек са философијом почела повезивати етика и религиозност. Етичко понашање није имало ништа заједничко са државном религиозношћу римских поданика. Има и других разлога зашто ми се чини прихватљ-*

¹² Римска оновремена идеја мира је значила потчињавање других народа Риму. Мир је, дакле, био резултат рата. *Pax* означава пакт између зараћених, подчињавање, пријатељство и савез. Са Августом је окончан грађански рат. Тај мир је дефинисан као *Pax Augusta* или *Pax Romana*. *Ara Pacis Augustae* (Олтар Августовог мира) се налази на Марсовом брегу. Римски императори су се називали спаситељима управо стога што су доносили безбедност и мир империји. Више о овоме К. WENGST, *Pax Romana and the Peace of Jesus Christ* Philadelphia: Fortress, 1987.

¹³ Cf. R. L. MOWERY, *Son of God in Roman Imperial Titles and Matthew in Biblica* 83 (2002) 100–110. D. McCLISTER, *The Gospel in Its Roman Context – FC Lectures 2005*, Puckett Auditorium.

ивијим мишљење да титула *син божији* није изворна: 1) много је отачких сведочанстава и манускрипата у којима она недостаје; 2) као унутрашње правило се прихвата готово увек као сигурна краћа верзија текста; 3) та титула ништа не доприноси Марковој христологији у којој се Христос јавља божанством само у два момента: крштењу (1, 11) и преображењу (9, 7), а тада су обе речи појачане одређеним чланом.¹⁴

MARK 1:1

Zoran Djurović,
Institutum Patristicum Augustinianum

Summary: *This paper deals with the analysis of the first chapter of the Gospel of Mark, its Greek text, its translation and the patristic reception. Although the author relies on patristic tradition, he seeks to deal with contemporary problems imposed by the text.*

Key words: *Gospel of Mark, biblics, exegesis, patristic commentaries, modern commentaries*

¹⁴ На ову тему видети P. M. HEAD, *A Text-Critical Study Of Mark 1.1. 'The Beginning of the Gospel of Jesus Christ'*, in *NTS* 37 (1991) 621–629; E. S. JOHNSON, *Mark 15,39 and the So-Called Confession of the Roman Centurion*, in *Bib* 81 (2000) 406–413.